

Ἡ διαπολιτισμικὴ θεώρηση τῆς φτώχειας στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ τὸ Κοράνιο

Γεωργίου Καδιγιαννόπουλου*

Εἰσαγωγή

Τὸ φαινόμενο τῆς φτώχειας ἔχει ἀποκτήσει εὐρεία διάσταση τὶς τελευταῖες δεκαετίες μὲ ἀποτέλεσμα σημαντικὸ τμῆμα τοῦ παγκόσμιου πληθυσμοῦ νὰ διαβιοῖ κάτω ἀπὸ τὰ διεθνῶς ἀποδεκτὰ ὅρια τῆς φτώχειας. Ὡς ἔννοια ἡ φτώχεια εἶναι πολυδιάστατη, καθὼς περιλαμβάνει ζητήματα οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐημερίας, ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ ἐλευθεριῶν, ἰσότητος κ.ἄ.¹. Συνεπῶς, ἕνας ὀρισμὸς τῆς φτώχειας, ὁ ὁποῖος ἔχει συμπεριλάβει μόνον τὴν οικονομικὴ διάστασή της καὶ παραβλέπει τὶς ἄλλες σημαντικὲς παραμέτρους της, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πλήρης².

Φτώχεια καλεῖται ἡ ἔλλειψη οικονομικῶν καὶ ὑλικῶν πόρων, ἡ ὁποία συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ μείωση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ τὴν παραβίαση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, καθὼς ἀποτελεῖ κοινὴ πεποίθηση ὅτι οἱ φτωχοὶ ἄνθρωποι καλοῦνται νὰ ἐπιβιώσουν ὑπὸ συνθήκης, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν συχνὰ βάνανυση παραβίαση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τους³.

---

* Ὁ Γεώργιος Καδιγιαννόπουλος εἶναι Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ μεταδιδακτορικὸς ἐρευνητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν.

1. C. Harper, H. Alder, P. Pereznieta, “Escaping Poverty Traps – Children and Chronic Poverty” στό: I. Ortiz, L. Moreira Daniels, S. Engilbertsdottir (ἐπιμ.), *Child poverty and inequality new perspectives*, ἐκδ. Unicef, New York 2012, σσ. 48-56.

2. Δ. Μπαλουρδός, «Ἐπιπτώσεις τῆς κρίσης στὴ φτώχεια καὶ στὸν οικονομικὸ ἀποκλεισμό: Ἀρχικὲς μετρήσεις καὶ προσαρμοστικὲς πολιτικὲς», *Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν* 134-135 Α΄-Β΄ (2011), σσ. 165-192.

3. Χρ. Βαρουξῆ, «Φτώχεια καὶ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ παραβίαση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας», στό: *Πρακτικὰ Συνεδρίου τοῦ ΕΚΚΕ*, Ἀθήνα 2006, σσ. 263-270.

Τὴν ἴδια στιγμή ὑποστηρίζεται ὅτι φτωχὸς δύναται νὰ θεωρηθεῖ κάποιος ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἀπουσίας ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ λόγω τῆς ἀδυναμίας του νὰ ἐπιτύχει ἢ νὰ διατηρήσει: τὴν κοινωνικὴ ἔνταξη, τὸν σεβασμὸ, τὴν ἀξιοπρέπεια κ.ἄ.⁴. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο εἶναι ἰδιαίτερα ἐμφανὲς καὶ ἐκτενὲς στὴν ἐποχὴ μας.

Σὲ κοινωνικὰ σύνολα ποὺ μαστίζονται ἀπὸ τὴ φτώχεια, κατὰ τεκμήριο ὑφίστανται σοβαρὰ προβλήματα σὲ κομβικοὺς τομεῖς ὅπως: ἡ σίτιση, ἡ στέγαση, ἡ υγεία, ἡ ἐκπαίδευση, ἡ ἐγκληματικότητα κ.ἄ.⁵. Εἰδικώτερα, ἡ φτώχεια στὴν ἀστική της μορφή ἀσχεῖ παγκοσμίως καταλυτικὴ ἀρνητικὴ ἐπίδραση στὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καὶ κυρίως τῶν παιδιῶν⁶, τὰ ὁποῖα βρίσκονται στὴν πλέον δυσχερῆ θέση.

Διαχρονικὰ σημαῖνον ζήτημα ἀποτελεῖ ὁ τρόπος μέτρησης τῆς φτώχειας. Στὴν οἰκονομικὴ ἐπιστήμη γιὰ τὴ μέτρηση τῆς φτώχειας κατὰ κύριο λόγο χρησιμοποιεῖται ὡς κριτήριον τὸ ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ἔχει εἰσόδημα κάτω ἀπὸ τὰ διεθνῶς ἀποδεκτὰ οἰκονομικὰ ὅρια τῆς φτώχειας⁷, τὸ ὁποῖο ὅμως εἶναι ἀρκετὰ ἐπισηφάλες, καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπολογισθεῖ τὸ «κρυμμένο» ἀτομικὸ καὶ οἰκογενειακὸ εἰσόδημα.

Μεταβαίνοντας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ στὴν κοινωνιολογικὴ προσέγγιση τῆς φτώχειας, προκύπτει ὅτι φτωχοὶ θεωροῦνται ὅσοι ἐπιζητοῦν καὶ λαμβάνουν οἰκονομικὴ βοήθεια ἀπὸ κοινωνικὲς ὑπηρεσίες⁸. Ἐπομένως, ἀπὸ κοινωνιολογικὴ σκοπιὰ καθίσταται ἀναμφισβήτητα ἀπαραίτητη ἡ ἄμεση ἐνίσχυση τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενέστερων ὡς μέσο ἀντιμετώπισης ἢ ἀμβλυνσης τοῦ φαινομένου τῆς φτώχειας⁹.

4. Χρ. Βαρουξῆ, ὅ.π., σσ. 263-270.

5. B. Kerry, E. Kate, K. E. Pickett, R. Wilkinson, "The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger" στό: I. Ortiz, L. Moreira Daniels, S. Engilbertsdottir (ἐπιμ.), *Child poverty...*, ὅ.π., σσ. 205-210. H. Hazlitt, *The Conquest of Poverty*, Cataloguing in Publication, United States of America 1996.

6. S. Bartlett, "Children in Urban Poverty: Can They Get More than Small Change?" στό: I. Ortiz, L. Moreira Daniels, S. Engilbertsdottir (ἐπιμ.), *Child poverty...*, ὅ.π., σσ. 139-148.

7. A. B. Atkinson, *Poverty in Europe*, Blackwell Publishers, Oxford 1998. A. K. Sen, "Poverty: An Ordinal Approach to Measurement", *Econometrica* 44 (1976), σσ. 219-231.

8. J. D. Jones, *Poverty and the Human Condition; A Philosophical Inquiry*, The Edwin Meller Press, United Kingdom 1990.

9. A. Barrientos, "Just Give Money to the Poor – and Children Will Benefit" στό: I. Ortiz, L. Moreira Daniels, S. Engilbertsdottir (ἐπιμ.), *Child poverty...*, ὅ.π., σσ. 97-102.

Στὸ σύνολό τους οἱ θρησκείες ἐστιάζουν στὴν ἀρωγὴ καὶ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγκεκριμένα τοῦ φτωχοῦ, τοῦ περιθωριοποιημένου κ.ἄ.¹⁰, ὁ ὁποῖος βρίσκεται ἀντιμέτωπος μὲ σημαντικὰ προβλήματα καὶ ἔχει αὐξημένες ἀνάγκες. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, στὸ σύνολό τους οἱ θρησκείες ἐστίασαν στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς φτώχειας ἔχοντας ξεκάθαρες θέσεις¹¹. Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, οἱ θρησκείες καλοῦνται νὰ προσφέρουν βοήθεια στοὺς φτωχοὺς, στὴν πληθώρα τῶν σημαντικῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζουν στὴν καθημερινή τους ζωὴ στὸ διαμορφωθὲν πλαίσιο τοῦ ἀχαλίνωτου καπιταλισμοῦ¹², τὸ ὁποῖο ἐπιδεινώνει περαιτέρω τὴν ὑπάρχουσα δυσχερῆ κατάστασή τους.

Λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὰ παραπάνω, προκύπτει εὐλόγα τὸ ἐρώτημα ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ συνεισφορὰ τῶν θρησκειῶν στὴν ἀντιμετώπιση καὶ τὴν ἀμβλυνση τῆς φτώχειας, καθὼς στὸ σύνολό τους οἱ πολυπληθέστερες σὲ πιστοὺς θρησκείες ἐπιδεικνύουν τὴ συμπαράσταση καὶ τὴν ἀλληλεγγύη τους στοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ παράλληλα προτρέπουν σὲ ἐνεργὸ καὶ οὐσιαστικὴ συνεισφορὰ πρὸς τοὺς οικονομικὰ ἀσθενέστερους ὅπως τὰ ὄρφανὰ παιδιά, τὶς χῆρες, τοὺς ἀσθενεῖς κ.ἄ.¹³.

Συνοφίζοντας, ἡ φτώχεια ἀποτελεῖ ἓνα ἰδιαίτερα σύνθετο καὶ πολυδιάστατο φαινόμενο. Στὴν κατεύθυνση τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ φαινομένου τῆς φτώχειας οἱ θρησκείες τάσσονται ὑπὲρ τῶν φτωχῶν καὶ ἐστιάζουν τὶς προσπάθειές τους στὴν ἀμβλυνση τοῦ φαινομένου τῆς φτώχειας, συνδράμοντας στὴν ὑλοποίηση ἐνεργειῶν σὲ κοινωνικὸ ἐπίπεδο, οἱ ὁποῖες ἐπιδιώκουν τὴν ἀνακούφιση τῶν φτωχῶν καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς φτώχειας.

10. Ἰω. Πέτρου, *Θρησκεία καὶ κοινωνία. Κοινωνιολογικὴ ἀνάλυση τῶν σχέσεων θρησκείας καὶ κοινωνίας στὴ σύγχρονη πραγματικότητα*, ἐκδ. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη 2015.

11. Ἀν. Γιαννουλάτος, *Συνύπαρξη: Εἰρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία καὶ ἀξίες*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2015.

12. Ρ. Φόκ, «Θρησκεία καὶ παγκοσμιοποίηση» στὸ: Ἐμμ. Κλάφης (ἐπιμ.), *Ὁρθόδοξες ἐκκλησίες σὲ ἓναν πλουραλιστικὸ κόσμο. Ἐνας οἰκουμενικὸς διάλογος*, ἐκδ. Καστανιώτης, Ἀθήνα 2006, σσ. 135-148.

13. Ἀν. Γιαννουλάτος, *Συνύπαρξη..., ὁ.π.*

Γνωρίζοντας τή διαπολιτισμική εκπαίδευση

Ἡ διαπολιτισμική εκπαίδευση συνιστᾶ θεματική αἰχμῆς στή σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα. Ἀναφορικά με τή διαπολιτισμική εκπαίδευση δέν υφίσταται μία κοινά ἀποδεκτή ἐννοιολογική προσέγγιση. Ἐνας ὅμως ἰδιαιτέρως ἐπιτυχημένος ὀρισμός καλεῖ ὡς διαπολιτισμική τήν εκπαίδευση πού ἀποσκοπεῖ στήν προετοιμασία ἀνεξάρτητων ἀνθρώπων γιά τή συμμετοχή τους σέ μία δημοκρατική, πολυπολιτισμική κοινωνία, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπό τήν πολιτιστική, ἐθνική, γλωσσική καί θρησκευτική διαφορὰ καί ἀνισότητα¹⁴.

Σκοπὸς τῆς διαπολιτισμικῆς εκπαίδευσης εἶναι –μεταξὺ ἄλλων– νὰ συμβάλει στήν κατανόηση τῶν διαφόρων ἐθνικῶν καί φυλετικῶν ὁμάδων, στήν ὑπαρξή ἰσότητος ἐκτίμησης καί ἀναγνώρισης τῶν πολιτισμικῶν διαφορῶν, στή διεύρυνση τῆς κατανόησης τῆς πολυπολιτισμικῆς συνύπαρξης καθὼς καί στὸ νὰ καταστήσει κατανοητὸ ὅτι ὁ σύγχρονος κόσμος βρῖσκεται σέ διαρκῆ ἀλληλεξάρτηση¹⁵.

Ἐπιπροσθέτως, ἡ διαπολιτισμική εκπαίδευση ἐμφορεῖται ἀπὸ συγκεκριμένες ἀρχές ὅπως: ἡ εκπαίδευση γιά τήν ἐνσυναίσθηση, τήν ἀλληλεγγύη, τὸν διαπολιτισμικὸ σεβασμὸ καί ἡ εκπαίδευση ἐναντίον τοῦ ἐθνικιστικοῦ τρόπου σκέψεως¹⁶, καθὼς καί ἀπὸ παραδοχές-βάσεις, οἱ ὁποῖες δύνανται νὰ λογιστοῦν ὡς ἀρχές τῆς, ὅπως: ἡ ἀναγνώριση τῆς ἑτερότητας, ἡ κοινωνικὴ συνοχή, ἡ ἰσότητα καί ἡ δικαιοσύνη¹⁷.

Καταληκτικὰ, ἡ διαπολιτισμική εκπαίδευση ἔχει συγκεκριμένο σκοπὸ καί ἐμφορεῖται ἀπὸ ἀρχές καί παραδοχές, οἱ ὁποῖες ἐστιάζουν σέ κορυφαία προβλήματα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ὅπως ἡ φτώχεια, ἐπιδιώκοντας τήν ἐπίλυση ἢ τήν ἄμβλυσή τους.

14. P. Batelaan & C. van Hoof., “Cooperative learning in intercultural education”, *European Journal of Intercultural Studies*, 7, 3 (1996), σσ. 5-16.

15. G. Gay, *Culturally responsive teaching theory and practice*, Teachers College Press, New York 2000.

16. H. Essinger, “Interkultureller Erziehung in multiethnischen Gesellschaften”, *Die Bruecke* 52 (1990), σσ. 22-31.

17. Γ. Νικολάου, *Διαπολιτισμική Διδακτική. Τὸ νέο περιβάλλον. Βασικὲς ἀρχές*, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθήνα 2005.

Μεθοδολογία τῆς ἔρευνας

Σκοπὸς τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶναι νὰ διερευνήσει, μετὰ τὴν μέθοδο τῆς ποιοτικῆς ἀνάλυσης περιεχομένου, τὸ πῶς προσεγγίζονται τὰ ζητήματα τῆς φτώχειας καὶ τῆς ἐνίσχυσης τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενέστερων στὰ κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ Κορανίου ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς διαπολιτισμικῆς ἐκπαίδευσης, καθὼς καὶ νὰ ἐντοπίσει ἐὰν ὑφίστανται μεταξύ τους σημεῖα σύγκλισης καὶ ἀπόκλισης.

Γιὰ τὴν διερεύνηση τῆς Καινῆς Διαθήκης χρησιμοποιήθηκαν τέσσερις ἀποδόσεις τῆς¹⁸ ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ τὶς πιὸ ἐπιτυχημένες στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο¹⁹, ἐνῶ ἀντίστοιχα γιὰ τὸ κείμενο τοῦ Κορανίου χρησιμοποιήθηκαν δύο μεταφράσεις²⁰, οἱ ὁποῖες θεωροῦνται ἀπὸ τὶς καλύτερες στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα²¹.

Ἡ ἔρευνα ἐπεδίωξε νὰ ἀπαντήσῃ σὲ δύο ἐρευνητικὰ ἐρωτήματα: Πρῶτον, πῶς προσεγγίζονται ἡ φτώχεια, οἱ φτωχοὶ καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ Κορανίου ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς διαπολιτισμικῆς ἐκπαίδευσης; Τὸ δεῦτερο ἐρώτημα διερευνᾷ ἂν ὑφίστανται σημεῖα σύγκλισης καὶ ἀπόκλισης αὐτῶν τῶν κειμένων στὰ συγκεκριμένα ζητήματα καί, ἂν ναί, ποιά εἶναι αὐτά;

Ἀνακεφαλαιώνοντας, ἡ διεξαχθεῖσα ἔρευνα πραγματοποιήθηκε μετὰ τὴν μέθοδο τῆς ποιοτικῆς ἀνάλυσης περιεχομένου καὶ ἐπεδίωξε νὰ βρεῖ ἀπαντήσεις σὲ δύο ἐρευνητικὰ ἐρωτήματα ποὺ ἐστιάζουν στὸ μείζον ζήτημα τῆς φτώχειας ἀπὸ θεολογικὴ καὶ διαπολιτισμικὴ σκοπιά.

18. Π. Βασιλειάδης, Ἰω. Γαλάνης, Γ. Γαλίτης, Ἰω. Καραβιδόπουλος, ἐκδ. Βιβλικὴ Ἑταιρεία, Ἀθήνα 2003. Β. Βέλλας, Ἐ. Ἀντωνιάδης, Ἀ. Ἀλιβιζάτος καὶ Γ. Κονιδάρης, *Ἡ Καινὴ Διαθήκη*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1990. Ἰω. Κολιτσάρας, *Ἡ ἐρμηνευτικὴ ἀπόδοσις τῶν τεσσάρων ἀγίων Εὐαγγελίων ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη*, ἐκδ. Ἀδελφότητα Θεολόγων «Ἡ Ζωή», Ἀθήνα 2005. Π. Τρεμπέλας, *Ἡ Καινὴ Διαθήκη μετὰ συντόμου ἐρμηνείας*, ἐκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Ἀθήνα 2009.

19. Ἰω. Καραβιδόπουλος, *Εἰσαγωγὴ στὴν Καινὴ Διαθήκη*, ἐκδ. Ostrakon Publishing, Θεσσαλονίκη 2016.

20. Κ. Ἰω. Πεντάκης, *Τὸ Ἱερὸ Κοράνι*, ἐκδ. Κάκτος, Ἀθήνα 2006. Χ. Τ. Μπιλάλ, *Τὸ Ἱερὸ Κοράνιο καὶ μετάφραση τῶν ἐννοιῶν του στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα*, ἐκδ. Ἴδρυμα Λάτση, Ἀθήνα 2010.

21. Ἀν. Γιαννουλάτος, *Ἰσλάμ. Θρησκευτολογικὴ ἐπισκόπηση*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2005.

Καινή Διαθήκη και φτώχεια

α. Ἡ προσέγγιση τῆς φτώχειας καὶ τῶν φτωχῶν

Ἀπὸ τῆ μελέτη τῶν εὐαγγελικῶν κειμένων καθίσταται εὐκρινῶς ἀντιληπτὸ ὅτι οἱ φτωχοὶ συνιστοῦν τὸ προνομιακὸ ἀκροατήριο τοῦ Ἰησοῦ, καθὼς ἡ φτώχεια καὶ ἡ πείνα ἀποτελοῦν φαινόμενα ποὺ προσβάλλουν τὸν ἴδιο τὸν Θεό, καθὼς ὁ Θεὸς ταυτίζεται ξεκάθαρα μὲ τὸν οἰκονομικὰ ἀδύναμο²². Ὑπὸ αὐτὸ τὸ πρῖσμα, διατυπώνεται ἡ ἄποψη ὅτι εἶναι καλύτερο γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ εἶναι φτωχὸς καὶ περιφρονημένος συντασσόμενος μὲ τὸν Χριστό, παρὰ νὰ εἶναι πλούσιος καὶ ἔνδοξος μακριὰ ἀπὸ Αὐτόν²³.

Ἐστιάζοντας ἀμιγῶς στὸ καινοδιαθηκικὸ κείμενο, σημειώνεται ἡ αὐστηρὴ ἐπίπληξη τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Σαδδουκαίους γιὰ τὴν ἀπουσία παροχῆς βοήθειας πρὸς τοὺς φτωχοὺς²⁴. Οὐσιαστικά, μὲ ἕμμεσο τρόπο τοὺς παροτρύνει σὲ ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενεστέρους.

Ὁ Ἰησοῦς, μὲ ἀφορμὴ ἐρώτημα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἀναφέρεται στὴν ψυχικὴ ἀνάταση τῶν φτωχῶν²⁵. Ἡ συγκεκριμένη ἀναφορὰ ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξὴ ἐνσυναίσθησης, ἀλληλεγγύης, σεβασμοῦ τῆς ἑτερότητας καὶ κοινωνικῆς συνοχῆς πρὸς τοὺς ἀδύναμους οἰκονομικά. Παράλληλα, στὸν ὕμνο τῆς Παναγίας ἀναδεικνύονται ὀρισμένα κρίσιμα σημεῖα ὅπως: ἡ ἀνύψωση τῶν φτωχῶν, ὁ χορτασμὸς ὄσων πεινοῦν κ.ἄ.²⁶. Ἐπίσης, σημειώνεται ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ θὰ μεταφέρει χαρμόσυνο μῆνυμα πρὸς τοὺς φτωχοὺς²⁷. Τὸ σύνολο τῶν παραπάνω εὐαγγελικῶν ἀναφορῶν ἐμπεριέχει στοιχεῖα ἐνσυναίσθησης, ἀλληλεγγύης, σεβασμοῦ τῆς ἑτερότητας κ.ἄ. πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Ἰδιαιτέρως μνείας χρήζει ἡ παραβολὴ ποὺ ἀναφέρεται στὶς πρωτοκαθεδρίες, στὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς προέτρεψε τοὺς ἀνθρώπους νὰ

22. Π. Βασιλειάδης, *Ἐνότητα καὶ Μαρτυρία*, ἐκδ. Ἐπίκεντρο, Ἀθήνα 2007.

23. Αὐγ. Καντιώτης, *Ἀπόστολος*, ἐκδ. Ὁρθόδοξη Ἱεραποστολικὴ Ἀδελφότητα «Ὁ Σταυρός», Ἀθήνα 1973.

24. *Ματθ.* 3, 7-10.

25. *Ματθ.* 11, 2-6

26. *Λουκ.* 1, 52-55

27. *Λουκ.* 4, 18-19

συνεστιάζονται στο σπίτι τους με φτωχούς, αναπήρους, κουτσούς και τυφλούς, καθώς αυτοί δεν μπορούν να τους ανταποδώσουν τη φιλοξενία²⁸. Ουσιαστικά, προέταξε την αναγκαιότητα της αλληλεγγύης, της ένσυναίσθησης, της ισότητας, του σεβασμού της ετερότητας και της κοινωνικής συνοχής προς τους οικονομικά ασθενεστερούς και γενικότερα προς τους αδυνάμους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο Ίησους να θεωρείται ο κατ' έσοχον υπερασπιστής των φτωχών, καθώς προσέδωσε ιδιαίτερη σημασία στην προστασία και τον σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους²⁹.

Κατά τεκμήριο ή παραβολή του πλούσιου και του φτωχού Λάζαρου αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για το πώς ο Ίησους προσέγγιζε τη φτώχεια³⁰. Σε αυτή την παραβολή ανυψώνεται ο φτωχός Λάζαρος και ευρύτερα οι φτωχοί άνθρωποι στο πλαίσιο της μετά θάνατον ζωής, ενώ ταυτόχρονα προβάλλεται η ανάγκη της ένσυναίσθησης, της αλληλεγγύης, της κοινωνικής συνοχής κ.ά. προς τους φτωχούς.

Αναφορά στους οικονομικά ασθενεστερούς πραγματοποιείται και στο κείμενο της *έπιστολης του απόστολου Ιάκωβου*. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι τους φτωχούς χριστιανούς θα τους ανταμείψει ο Θεός ανεβάζοντάς τους ψηλά³¹, ενώ το κείμενο εστιάζει επισταμένως και στο ζήτημα της μεροληψίας έναντι των οικονομικά ασθενεστερών. Συγκεκριμένα, καταδικάζει τη διάκριση στη θέση που καταλαμβάνουν οι φτωχοί στη σύναξη και τους έξευτελισμούς που δέχονται, ενώ σημειώνει έμφατικά ότι ο Θεός επέλεξε όσους είναι φτωχοί στην παρούσα ζωή να είναι πλούσιοι στην πίστη και να κληρονομήσουν τη βασιλεία του Θεού³². Συνεπώς, από τα προαναφερθέντα καθίσταται απολύτως σαφής η ένσυναίσθηση, η αλληλεγγύη και η ισότητα με την οποία αντιμετώπιζονταν οι φτωχοί.

Στο κείμενο της *Αποκαλύψεως* τονίζεται ότι οι πλούσιοι δεν πρέπει να υπερηφανεύονται, καθώς στην πραγματικότητα είναι φτωχοί, γυμνοί, τυφλοί, αξιοθρήνητοι και ταλαίπωροι και τους παρέχεται ή συμβουλή

28. Λουκ. 14, 7-14

29. Αν. Γιαννουλάτος, *Συνύπαρξη...*, ό.π.

30. Λουκ. 16, 19-31

31. Ίακ. 1, 9-11.

32. Ίακ. 2, 1-13.

νά αλλάξουν συμπεριφορά³³. Ὡς ἐκ τούτου, μέσω τῆς ὑποβάθμισης τοῦ πλούτου, ἀποδίδεται ἰδιαίτερη ἀξία καὶ σεβασμὸς στοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους καὶ προβάλλονται ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ ἐνσυναίσθηση, ὁ σεβασμὸς στὴν ἑτερότητα κ.ἄ. πρὸς αὐτούς.

Συμπερασματικὰ οἱ φτωχοὶ ἄνθρωποι καὶ ἡ φτώχεια ὡς φαινόμενο προσεγγίζονται μὲ ἰδιαιτέρως θετικὸ τρόπο στὸ κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐνῶ μέσω τῶν ἀντίστοιχων ἀναφορῶν ἐνυπάρχουν καὶ προβάλλονται –ἄμεσα ἢ ἔμμεσα– ἀρχές τῆς διαπολιτισμικῆς ἐκπαίδευσης. Παράλληλα ἀποδοκιμάζονται ἐμφατικὰ στὸ σύνολό τους συμπεριφορές, οἱ ὁποῖες ὑποβαθμίζουν τοὺς φτωχοὺς ὡς ἀνθρώπινη ὄντοτητα καὶ προσωπικότητα.

β. Ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν

Ἀποτελεῖ ἀδήριτη ἀναγκαιότητα ἡ διερεύνηση τῶν ἀναφορῶν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν στὸ κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης, καθὼς αὐτὴ θὰ συμβάλει στὴν ἀποσαφήνιση τῆς χριστιανικῆς προσέγγισης στὸ ἀντίστοιχο ζήτημα. Ἐκκινώντας ἀπὸ τὸ κατὰ *Ματθαῖον* εὐαγγέλιο διαπιστώνεται ὅτι ἐκθειάζεται τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπιδεικνύουν τὸ ἔλεός τους πρὸς τοὺς συνανθρώπους τους. Συγκεκριμένα, ὑποστηρίζεται ὅτι ὅσοι ἐλεοῦν τοὺς συνανθρώπους τους θὰ τύχουν τοῦ ἀντίστοιχου ἐλέους τοῦ Θεοῦ³⁴. Αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ἀποτελεῖ ἰσχυρὸ κίνητρο γιὰ τὴν ὑλοποίηση πράξεων ἐλεημοσύνης/φιλάνθρωπίας, καθὼς καὶ προτροπὴ γιὰ ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη κ.ἄ. πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Χρῆζει ἰδιαίτερης μνείας ἡ διατυπωθεῖσα ἄποψη ὅτι ἡ κορυφαία πράξη τῆς ἐλεημοσύνης δὲν θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιεῖται μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιδοκιμασίαν³⁵. Ἀντιθέτως ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ὑλοποιεῖται μὲ διακριτικὸ τρόπο, ὥστε νὰ μὴν ἔρχονται σὲ δύσκολη θέση καὶ νὰ αἰσθάνονται προσβολὴ ὅσοι τὴ λαμβάνουν. Αὐτὴ ἡ προτροπὴ ἔχει βαρύνουσα σημασία, καθὼς ἀναμφισβήτητα περικλείει

33. *Ἀποκ.* 3, 14-19.

34. *Ματθ.* 5, 7.

35. *Ματθ.* 6, 1-4.

ένσυναίσθηση, σεβασμό, κοινωνική συνοχή, ισότητα κ.ά. πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Παράλληλα σὲ στίχους τριῶν εὐαγγελικῶν κειμένων καταγράφεται ἡ παραίνεση γιὰ τὴ διενέργεια ἐλεημοσύνης πρὸς τοὺς οικονομικὰ ἀδύναμους ἀνθρώπους ὡς μέσο γιὰ νὰ πλησιάσει κάποιος τὸν Θεό³⁶. Αὐτὴ ἡ παραίνεση ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξὴ ἐνσυναίσθησης, ἀλληλεγγύης, σεβασμοῦ, κοινωνικῆς συνοχῆς κ.ά. πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Ἰδιαιτέρως ἀνάλυσης καὶ ἐστίασης χρῆζει τὸ κείμενο τῆς παραβολῆς τῆς κρίσεως³⁷, μέσῳ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀναγνώστης καθίσταται κοινωνὸς τῆς θείας ἐπιθυμίας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς φιланθρωπίας, καθὼς ἀποτελεῖ κριτήριον γιὰ τὴν εἴσοδο τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐπομένως καὶ κάθε ἀνθρώπου ἀτομικά, στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Σημειώνεται εὐκρινῶς ὅτι ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς ἔναντι τῶν πεινασμένων, τῶν διψασμένων, τῶν ἀστέγων κ.ά. ἀποτελεῖ κριτήριον ἀλλὰ ὄχι τὸ μέσο γιὰ τὴν εἴσοδο στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Οὐσιαστικά, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ διαφαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ κατακτηθεῖ μὲ κριτήριον τὴ φιланθρωπία καὶ τὴν ὀρθὴ συμπεριφορὰ, σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα τοῦ Ἰησοῦ, πρὸς τοὺς πεινασμένους, τοὺς διψασμένους, τοὺς ἀστέγους κ.ά., δηλαδὴ τοὺς οικονομικὰ ἀσθενεστεροὺς. Σὲ κάθε περίπτωσι, ἡ προτροπὴ γιὰ τὴ διενέργεια φιλανθρωπικῶν ἐνεργειῶν ἐμπεριέχει ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη, κοινωνικὴ συνοχή κ.ά. πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὴν προσφορὰ τῆς χήρας στὸ ταμεῖο τοῦ ναοῦ³⁸. Συγκεκριμένα, ὁ Ἰησοῦς ἐκθείασε τὴν προσφορὰ τῆς χήρας, παρ' ὅλο πὸν ἦταν ἀρκετὰ μικρὴ, καθὼς προερχόταν ἀπὸ τὸ ὑστέρημά της, ἐνῶ δὲν σχολίασε μὲ τὴν ἀντίστοιχη θετικὴ ἔντασι τὶς μεγαλύτερες προσφορὰς πὸν κατατέθηκαν στὸ ταμεῖο τοῦ ναοῦ ἀπὸ ἄλλους περισσότερο πλούσιους πιστοὺς, καθὼς αὐτὲς προῆλθαν ἀπὸ τὸ πλεόνασμά τους καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ὑστέρημά τους, ὅπως συνέβη στὴν περίπτωσι τῆς χήρας.

Στὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων ὑφίστανται ὀρισμένες ἀναφορὰς γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς οικονομικῆς ἐνίσχυσης τῶν φτωχῶν μέσῳ τῆς ἐλεημοσύνης. Συγκεκριμένα, ἐκθειάζονται οἱ πράξεις

36. *Ματθ.* 19, 16-25· *Μάρκ.* 10, 17-27· *Λουκ.* 18, 18-30.

37. *Ματθ.* 25, 31-40

38. *Μάρκ.* 12, 41-44.

ἐλεημοσύνης πού πραγματοποιοῦσε ὁ Κορνήλιος, οἱ ὁποῖες ἀπετέλεσαν ἀφορμὴ γιὰ νὰ τὸν προσκαλέσει ὁ Θεὸς κοντά του³⁹. Ἡ ἐκθείαση τῶν πράξεων τοῦ Κορνηλίου προβάλλει τὴν ἐνσυναίσθηση, τὴν ἀλληλεγγύη κ.ἄ. πρὸς τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους.

Ἰδιαίτερη ἀναφορὰ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ στους χριστιανοὺς τῆς Ἀντιόχειας, οἱ ὁποῖοι ἀπέστειλαν χρηματικὴ βοήθεια πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἰουδαίας πού δοκιμάζονταν ἀπὸ μεγάλη πείνα⁴⁰. Αὐτὴ ἢ πράξη φανερώνει ἀλληλεγγύη, ἐνσυναίσθηση, ἀπουσία ἐθνικιστικοῦ τρόπου σκέψης καὶ σεβασμὸ πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ δοκιμαζόμενους ἀνθρώπους μιᾶς ἄλλης περιοχῆς. Αὐτὸ τὸ γεγονός προσομοιάζει μὲ ἀντίστοιχες προσπάθειες πού λαμβάνουν χώρα στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ὄχι μόνον πρὸς ὁμοθρήσκους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑτεροθρήσκους καὶ ἀλλοθρήσκους.

Μελετώντας τὶς ἀποστολικὲς ἐπιστολές, διαπιστώνεται ὅτι παροτρύνονται συχνὰ οἱ χριστιανοὶ στὴ διενέργεια πράξεων ἐλεημοσύνης. Εἰδικώτερα, ὁ ἀπόστολος Παῦλος προτρέπει ὅσους πραγματοποιοῦν καλὲς πράξεις ὅπως: ἐλεημοσύνες, προσφορὰ περιουσιῶν κ.ἄ., νὰ τὸ πράττουν μὲ ἀπλότητα, καλοσύνη καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπη⁴¹. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἀναπτύσσεται ἡ ἐνσυναίσθηση, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ κ.ἄ. πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενεστεροὺς, ἐνῶ προφυλάσσονται πνευματικὰ οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ νὰ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν πράξη τους.

Οἱ κορυφαῖοι τοῦ χριστιανισμοῦ στὴν Ἱερουσαλήμ ἐπεδίωκαν τὴ διενέργεια ἐράνων γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν χρήματα ἀπὸ τοὺς ἐξ ἔθνῶν χριστιανοὺς γιὰ τοὺς φτωχοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἱερουσαλήμ⁴². Γιὰ αὐτὴν τους τὴν πράξη ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπιβραβεύει τοὺς πιστοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας πού πραγματοποίησαν ἔρανο γιὰ τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενέστερους χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλήμ⁴³. Τονίζει ἐπίσης ἐμφατικὰ ὅτι σκοπὸς τῆς προσφορᾶς εἶναι ἡ ἐπίτευξη τῆς ἰσότητος καὶ ὄχι νὰ στερηθεῖ κάποιος, προκειμένου

39. Πράξ. 10, 28-32.

40. Πράξ. 11, 19-30.

41. Ρωμ. 12, 8-21.

42. Σ. Ἀγουρίδης, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν καινὴν διαθήκην*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1991.

43. Ρωμ. 15, 26-33.

νά ἀνακουφιστεῖ ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος⁴⁴. Συγχρόνως δὲν παραλείπει νά ὑπενθυμίσει ὅτι κάθε προσφορά πρέπει νά πραγματοποιεῖται χωρὶς ἐξαναγκασμὸ ἢ στεναχώρια⁴⁵. Συνεπῶς προτάσσεται ἡ ἰσότητα, ἡ ἐνσυναίσθηση, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ κ.ἄ. πρὸς τοὺς φτωχοὺς, ἐνῶ παράλληλα ἐπιδιώκεται νά διαφυλαχθοῦν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ ὑπερβολῆς στὴν παρεχόμενη βοήθεια, ὥστε νά μὴ δημιουργηθοῦν προβλήματα στὸ οἰκογενειακὸ τους περιβάλλον.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος προσφέρει καὶ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Κορίνθου⁴⁶ ἀνάλογες ὁδηγίες μὲ αὐτὲς πρὸς τοὺς Γαλάτες⁴⁷ γιὰ τὴ συλλογὴ χρημάτων γιὰ τοὺς πιστοὺς τῆς Ἰουδαίας. Συγκεκριμένα ἐπιζητεῖ νά ἐτοιμάσουν τὴν προσφορά τους μὲ προαιρετικὸ καὶ γενναιόδωρο τρόπο. Ταυτόχρονα ἀνυψώνει πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ὅσους προσφέρουν βοήθεια, ὑπενθυμίζοντας τὰ λόγια τῆς Γραφῆς ὅτι ἡ ἀγαθοεργία αὐτοῦ ποὺ προσφέρει στοὺς φτωχοὺς διαρκεῖ αἰώνια.

Ἰδιαιτέρη ἀναφορὰ πρέπει νά γίνει στὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου, στὴν ὁποία ὁ ἀπόστολος μέμφεται ὅσους ὑποστηρίζουν ὅτι ἔχουν πίστη ἀλλὰ δὲν βοηθοῦν ὅσους στεροῦνται τὸ φαγητὸ ἢ τὰ ρούχα⁴⁸. Οὐσιαστικὰ ἀποδοκιμάζει ὅσους δὲν ἐπιδεικνύουν ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς οικονομικὰ ἀδύναμους σὲ κρίσιμα ζητήματα γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπου ὅπως τὴ σίτιση καὶ τὴν ἔνδυση.

Τὴν ἀναγκαιότητα γιὰ τὸν ὀρθὸ τρόπο ὑλοποίησης τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τὴν ἀνάγκη νά πραγματοποιεῖται μὲ διάκριση τονίζει ὁ ἀπόστολος Ἰούδας⁴⁹. Ἡ ὑλοποίηση τῆς ἐλεημοσύνης σὲ συγκεκριμένο πλαίσιο ἀναμφίβολα δὲν μειώνει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐνσυναίσθησης, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς, ποὺ κατὰ κανόνα τὴ διέπουν, ἀλλὰ βοηθεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μὲ σωστὸ τρόπο πρὸς ὠφέλειαν ὅσων πραγματικὰ βρίσκονται σὲ ἀνάγκη.

44. Κορ. Β' 8, 1-15.

45. Κορ. Β' 9, 1-15.

46. Κορ. Α' 16, 1-4.

47. Γαλ. 2, 1-10.

48. Ιακ. 2, 14-17.

49. Ιουδ. 22-23.

Συμπερασματικά υφίσταται ἡ παρότρυνση γιὰ τὴν ὑλοποίηση ἐλεημοσύνης καὶ ἐράνων ὑπὲρ τῶν φτωχῶν, καθὼς ὡς πράξεις συνεισφέρουν στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὶς πραγματοποιεῖ, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνακούφιση ὅσων λαμβάνουν τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση. Ἐμφατικὰ τονίζεται ὅτι ἡ παροχὴ οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης πρὸς τοὺς φτωχοὺς πρέπει νὰ ὑλοποιεῖται μὲ σεβασμὸ στὴν ἀξιοπρέπειά τους καὶ χωρὶς διάθεση ὑπερηφάνειας ἀπὸ τὸν ἐλεήμονα, καθὼς τότε ὑποβαθμίζεται ἡ ἀξία τῆς πράξεως.

Κοράνιο καὶ φτώχεια

α. Ἡ προσέγγιση τῆς φτώχειας καὶ τῶν φτωχῶν

Ὁ ἰσλαμισμὸς μὲσω τοῦ κορανικοῦ κειμένου ἀσκεῖ σημαντικὴ ἐπίδραση στὴν προσπάθεια ἐπίλυσης διαφόρων κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ εἰδικώτερα τῆς φτώχειας ποὺ ἀποτελεῖ σημαντικὸ πρόβλημα σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο, τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται ἰδιαίτερα ὀξυμμένο κυρίως στὶς μουσουλμανικὲς ἀναπτυσσόμενες χῶρες.

Πιὸ ἀναλυτικὰ, τὸ ἰσλάμ ἐμφανίζει μίαν ἐντελῶς διαφοροτικὴ θεώρηση ἀναφορικὰ μὲ τὸν τρόπο ἐπίλυσης σημαντικῶν προβλημάτων ὅπως εἶναι ἡ φτώχεια, ἡ ἀνισότητά τῶν εἰσοδημάτων, ἡ ἀνισοκατανομὴ τοῦ πλούτου κ.ἄ., σὲ σχέση μὲ τὴ θεώρηση τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης⁵⁰, καθὼς ἐστιάζει ἐπισταμένως στὸ κρίσιμο ζήτημα τῆς ἐπάρκειας τῶν ἀγαθῶν⁵¹.

Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, τὸ Κοράνιο προσφέρει ἓνα σχέδιο γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ ταυτόχρονα πλήρη καθοδήγηση, ὥστε οἱ φτωχοὶ νὰ τυγχάνουν μιᾶς περισσότερο δίκαιης ἀντιμετώπισης⁵². Συγκεκριμένα στὸ κορανικὸ κείμενο ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ φτώχεια ἔχει

50. K. Karima, M. Neamat, "Poverty in Secular and Islamic Economics; Conceptualization and Poverty Alleviation Policy, with Reference to Egypt", *Topics in Middle Eastern and African Economies* 16, 1 (2014), σσ. 1-16.

51. J. D. Jones, *Poverty and the Human Condition; A Philosophical Inquiry*, The Edwin Meller Press, United Kingdom 1990.

52. M. Bonner, "Poverty and Economics in the Qur'an", *The Journal of Interdisciplinary History* 35, 3 (2005), σσ. 391-406.

άτομικὰ χαρακτηριστικά, ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ δομὴ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ τὶς φυσικὲς καταστροφές⁵³, ἐνῶ ἐνθαρρύνονται οἱ φιλανθρωπικὲς πράξεις, ἀπαγορεύεται ρητὰ ἡ ὑπαρξὴ ἐπιτοκίου καὶ παροτρύνονται οἱ δανειστὲς νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴ διεκδίκηση τῶν ὀφειλομένων σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις⁵⁴.

Λαμβάνοντας ὑπ’ ὄψιν τὰ παραπάνω, εἶναι λογικὸ νὰ ἀναμένει κανεὶς ὅτι στὸ Κοράνιο θὰ ὑφίστανται ἀρκετὲς ἀναφορὲς στὸ φαινόμενο τῆς φτώχειας καὶ στὴν ὑπαρξὴ φτωχῶν ἀνθρώπων. Συγκεκριμένα, στὸ κορανικὸ κείμενο ἐνυπάρχει ἡ παραίνεση γιὰ προσφορὰ τροφῆς πρὸς τοὺς φτωχοὺς⁵⁵, καθὼς ἡ ἀπουσία προσφορᾶς τροφῆς πρὸς αὐτοὺς θεωρεῖται ἁμαρτία⁵⁶. Ἀναμφίβολα αὐτοὶ οἱ στίχοι ἐμπεριέχουν ἐμφατικὰ μηνύματα ὑπὲρ τῶν φτωχῶν, καθὼς καὶ ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τὸ πρόσωπό τους.

Ἐπιπροσθέτως, τὸ κείμενο τοῦ Κορανίου ἐστιάζει στὸν τρόπο συμπεριφορᾶς πρὸς τὰ ὀρφανὰ παιδιὰ καὶ τοὺς φτωχοὺς. Συγκεκριμένα ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ Θεὸς ἀποδοκιμάζει ὅσους δὲν τιμοῦν τὰ ὀρφανὰ καὶ δὲν ταΐζουν τοὺς φτωχοὺς ἢ δὲν βοηθοῦν μὲ φαγητὸ ἕναν φτωχὸ συγγενῆ ἢ ἕναν φτωχὸ ἄνθρωπο ποὺ βρίσκεται ξαπλωμένος στὸν δρόμο⁵⁷ καὶ προτείνει νὰ μὴν καταδυναστεύονται τὰ ὀρφανὰ, ἀλλὰ οὔτε νὰ ἐπιπλήττονται οἱ ζητιάνοι⁵⁸. Τὰ παραπάνω φανερώνουν ἀπερίφραστα ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς φτωχοὺς μὲ ἄμεσο καὶ πρακτικὸ τρόπο.

Παράλληλα, ὁ ἀναγνώστης τοῦ κορανικοῦ κειμένου ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι οἱ μουσουλμάνοι θὰ βρεθοῦν σὲ δοκιμασία μὲσω τῆς ἀπώλειας τῶν εἰσοδημάτων, ἐνῶ θὰ κληθοῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴ φτώχεια καὶ τὴν πεῖνα⁵⁹. Συνεπῶς, ἡ ἀπώλεια τῶν εἰσοδημάτων

53. L. H. Di Ajeng, “Qur’anic perspective on poverty alleviation”, *Lentera* IXX, 2 (2015), σσ. 129-140.

54. A. Kaleem, “The Quran and Poverty Alleviation A Theoretical Model for Charity-Based Islamic Microfinance Institutions (MFIs)”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 39, 3 (2010), σσ. 409-428.

55. Κοράνιο 22, 28.

56. Κοράνιο 69, 34· 74, 44.

57. Κοράνιο 90, 15-16.

58. Κοράνιο 93, 9-10.

59. Κοράνιο 2, 155.

και ή βίωση τής φτώχειας λειτουργούν ως μέσο δοκιμασίας, αλλά και ως απόδειξη πίστεως στον Θεό, καθώς ή φτώχεια δέν αποτελεί μέσο τιμωρίας, αλλά έμμεση επιβράβευση για την πίστη τους. Με αυτόν τον τρόπο επιδεικνύεται ένσυναίσθηση, σεβασμός, αλληλεγγύη κ.ά. προς τους φτωχούς.

Ίδιαίτερη αξία έχει ή αναφορά ότι ο σατανάς χρησιμοποιεί ως μέσο έκφοβισμού των ανθρώπων τή φτώχεια⁶⁰. Στην ίδια κατεύθυνση, υφίσταται μία σημαντική παραίνεση προς τους πιστούς να μη φοβούνται τή φτώχεια, καθώς ο Θεός δύναται να προσφέρει πλούτη στον άνθρωπο⁶¹. Κατ' αυτόν τον τρόπο καταβάλλεται προσπάθεια για την ψυχολογική ενίσχυση των φτωχών και των έν δυνάμει φτωχών, ή όποια έμπεριέχει ένσυναίσθηση, σεβασμό τής έτερότητας και αλληλεγγύη προς αυτούς.

Τό Κοράνιο παρέχει τή δυνατότητα σε όσους πιστούς έμφανίζουν αδυναμία να νηστέψουν να εξαγοράσουν τες ήμέρες νηστείας προσφέροντας τροφή σε έναν φτωχό⁶², επιδεικνύοντας ένσυναίσθηση, αλληλεγγύη και κοινωνική συνοχή προς τους οικονομικά αδυνάμους, έστω και με παράπλευρο τρόπο.

Έπίσης, γίνεται ειδική αναφορά στην άποφυγή του σφετερισμού τής περιουσίας των άλλων ανθρώπων με άμαρτωλά μέσα⁶³. Αυτό συνιστά μέσο για την προστασία των οικονομικά άσθενεστέρων και τής όποιας περιουσίας τους, ένω παράλληλα άποδεικνύει την ύπαρξη ένσυναίσθησης, αλληλεγγύης, κοινωνικής συνοχής κ.ά. προς αυτούς.

Στην περίπτωση που κάποιος όφειλέτης έμφανίζει έκδηλη αδυναμία να άποπληρώσει τό χρέος του, τό Κοράνιο προτείνει ο δανειστής να του παρέχει διευκολύνσεις στην έξόφληση του χρέους ή να παραιτηθεί άπό αυτό⁶⁴, επιδεικνύοντας ένσυναίσθηση, αλληλεγγύη, σεβασμό και κοινωνική συνοχή προς τό πρόσωπο του όφειλέτη.

Στό κείμενο του Κορανίου συνδέονται οί άπρόσεκτοι όρκοι που πραγματοποιεί ένας άνθρωπος με την παρεχόμενη βοήθεια προς τους οικονομικά άσθενεστέρους. Συγκεκριμένα για να υπάρξει έξιλέωση

60. Κοράνιο 2, 268.

61. Κοράνιο 9, 28-29.

62. Κοράνιο 2, 184.

63. Κοράνιο 2, 188.

64. Κοράνιο, 2, 280.

έναντι τοῦ Θεοῦ γιὰ τοὺς ἀπρόσεκτους ὄρκους προτείνεται νὰ προσφερθεῖ φαγητὸ σὲ δέκα φτωχοῦς⁶⁵. Ἀντιστοίχως καὶ ὅσοι σκοτώσουν κάποιον θήραμα τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ βρίσκονται σὲ προσκύνημα ὀφείλουν γιὰ ἐξιλέωση νὰ ταΐσουν φτωχοὺς ἢ νὰ νηστεύουν οἱ ἴδιοι⁶⁶. Γιὰ ἄλλη μία φορὰ ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς φτωχοὺς συνιστοῦν μέσο ἐξιλέωσης γιὰ μὴ ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὸ Κοράνιο πράξεις.

Στοὺς πληθυσμοὺς στοὺς ὁποίους ἀπευθυνόταν τὸ κορανικὸ κείμενο τὴν ἐποχὴ τῆς διάδοσής του, δὲν ἦταν σπάνιο τὸ φαινόμενο οἱ γονεῖς νὰ προβαίνουν στὸν φόνο τῶν παιδιῶν τους σὲ περίπτωσι ποὺ ἐμφάνιζαν οἰκονομικὴ ἀδυναμία νὰ τὰ ἀναθρέψουν καὶ νὰ τὰ συντηρήσουν. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ἐνυπάρχει ἡ παραίνεση πρὸς τοὺς μουσουλμάνους νὰ μὴ σκοτώνουν τὰ παιδιά τους ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου μήπως διανύσουν φτωχικὰ τὴ ζωὴ τους⁶⁷, καθὼς ὁ Θεὸς θὰ φροντίσει γιὰ τὴ συντήρησή τους⁶⁸. Αὐτὴ ἡ παραίνεση, ἐκτὸς ἀπὸ ἀλληλεγγύη καὶ σεβασμὸ πρὸς τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν, ἐμπεριέχει ἐνσυναίσθηση καὶ σεβασμὸ στὴν ἑτερότητα ποὺ προκαλεῖ ἡ φτώχεια.

Σὲ κορανικὸ στίχο ὑποστηρίζεται ἐξ ἄλλου ὅτι ὅσοι προσπαθοῦν καὶ ἐπιμένουν νὰ συνδέουν τὸν Θεὸ μὲ ἄλλους Θεοὺς, τότε θὰ ὑποστοῦν τὴν περιφρόνηση καὶ τὴ φτώχεια⁶⁹. Ἐπομένως, ὑφίσταται ἄμεση συσχέτιση τῆς φτώχειας μὲ τὴ σύνδεση τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ψεύτικους, καθὼς ἡ φτώχεια παρουσιάζεται ὡς μία μορφὴ τιμωρίας γιὰ ὅσους δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν πραγματικὸ Θεό.

Καταληκτικὰ, ἀναδεικνύεται μὲ ἀπόλυτα σαφῆ τρόπο ἡ ἀναγκαιότητα τῆς χρηματικῆς ἐνίσχυσης τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενεστέρων, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιεῖται μὲ ἀλληλεγγύη καὶ σεβασμὸ πρὸς αὐτούς, ἐπιδιώκοντας ταυτόχρονα τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλύτερη καὶ πιὸ οὐσιαστικὴ ἀνακούφισή τους ἀπὸ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζουν.

65. Κοράνιο 5, 89.

66. Κοράνιο 5, 95.

67. Κοράνιο 6, 151.

68. Κοράνιο 17, 31.

69. Κοράνιο 17, 22.

β. Ἡ οικονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν

Τὸ ἰσλάμ ἐπιδιώκει τὴν ἐξάλειψη ἢ ἄμβλυνση τῆς φτώχειας. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἡ ζεκάτ ἀποτελεῖ διαχρονικὰ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἐργαλεῖα στὸν μουσουλμανικὸ κόσμο γιὰ τὴν καταπολέμηση καὶ ἀνακούφιση τῆς φτώχειας⁷⁰, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀξιοποιηθεῖ γιὰ τὴν οικονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν, τῶν ὀφειλετῶν, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν δούλων, καθὼς καὶ γιὰ ὅσους ταξιδιωτὲς ἔχουν ἀνάγκη⁷¹.

Ἐδῶ καὶ αἰῶνες οἱ μουσουλμάνοι, κυρίως στὴν περιοχὴ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ὑλοποιοῦν πληθώρα φιланθρωπικῶν πράξεων, ὥστε νὰ ὑπάρξει ἀνακούφιση τῶν φτωχῶν καὶ διατήρηση τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας⁷². Ἡ ὑλοποίηση φιланθρωπικῶν πράξεων ἀποτελεῖ ὁρόσημο γιὰ τοὺς μουσουλμάνους στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναδιανομὴ τοῦ πλούτου, ἡ ὁποία θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριθεῖ ὡς ἰσλαμικὴ οἰκονομία τῆς φτώχειας⁷³.

Πιὸ ἀναλυτικὰ, τὰ μουσουλμανικὰ κράτη προσπαθοῦν μὲ τὴ βοήθεια τῆς ζεκάτ νὰ ἀναδιανείμουν μέρος τοῦ πλούτου ὑπὲρ τῶν φτωχῶν⁷⁴. Οὐσιαστικά, ἡ ζεκάτ συμβάλλει καθοριστικὰ στὴν καταπολέμηση τῆς φτώχειας καὶ στὴν ἐνίσχυση τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας, «μεταφέροντας» πλοῦτο ἀπὸ τοὺς πλούσιους πρὸς τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους καὶ συνεισφέροντας ταυτόχρονα στὴ μείωση τῆς ἀνισοκατανομῆς του πλούτου⁷⁵.

70. M. K. Hassan and J. M. Khan, "Zakat as a tool for poverty alleviation in Bangladesh", *Journal of Economic Cooperation* 28, 4 (2007), σσ. 1-38. F. Khan, "Waqf: An islamic instrument of poverty alleviation – Bangladesh perspective", στό: G. I. Abdul, M. H. Mohd Ezani, I. Norazman, S. Shahida (ἐπιμ.), *Proceedings of Seventh International Conference – The Tawhidi Epistemology: Zakat and Waqf Economy*, Bangi 2010, σσ. 66-85.

71. H. Kabir, "An integrated poverty alleviation model combining Zakat, Awqaf and Micro-Finance" στό: G. I. Abdul, M. H. Mohd Ezani, I. Norazman, S. Shahida (ἐπιμ.), *Proceedings of Seventh International Conference...*, ὅ.π., σσ. 262-281.

72. M. D. Bonner, M. Ener, A. Singer, *Poverty and Charity in Middle Eastern Context*, SUNY Press, New York 2003.

73. M. D. Bonner, "Definitions of Poverty and the Rise of the Muslim Urban Poor", *Journal of the Royal Asiatic Society* 6 (1996), σσ. 339-340.

74. B. Dimas, K. Wiranata, S. Raditya, "The power of Zakah in poverty alleviation" στό: G. I. Abdul, M. H. Mohd Ezani, I. Norazman, S. Shahida (ἐπιμ.), *Proceedings of Seventh International Conference...*, ὅ.π., σσ. 410-434.

75. G.I. Abdul & T. P. Bayu, "Theoretical Model for Zakat – Based Islamic Microfinance Institutions in Reducing Poverty", *International Research Journal of Finance and Economics*,

Ἐστιάζοντας ἀμιγῶς στὸ κείμενο τοῦ Κορανίου, διαπιστώνεται ὅτι ὑφίσταται ἡ προτροπὴ πρὸς τοὺς πιστοὺς νὰ προσφέρουν τὴ ζεκάτ καὶ ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸ ὑστέρημά τους⁷⁶ καὶ νὰ μεριμνοῦν γιὰ τὰ ὀρφανὰ καὶ τοὺς φτωχοὺς⁷⁷. Αὐτὲς οἱ πράξεις ὑποδηλώνουν ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πραγματικὰ οἰκονομικὴ ἀνάγκη.

Μολονότι ἡ συνήθης πρακτικὴ διαχρονικὰ εἶναι τὸ πλεόνασμα τοῦ οἰκογενειακοῦ προϋπολογισμοῦ νὰ ἀποταμιεύεται, τὸ Κοράνιο προτρέπει τὸν πιστό, μέρος ἀπὸ τὸ περίσσευμα/πλεόνασμα ποὺ ἔχει – ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζεκάτ ποὺ θεωρεῖται δεδομένη– νὰ τὸ προσφέρει ἐλεημοσύνη⁷⁸, ἐμφανίζοντας ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενεστέρους.

Ἐπίσης στὸ Κοράνιο σημειώνεται ὅτι οἱ μουσουλμάνοι πρέπει νὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὸν Θεό, νὰ κάνουν προσευχὴ καὶ νὰ πράττουν ἐλεημοσύνες⁷⁹, καθὼς ὅσοι προσεύχονται καὶ προσφέρουν ἐλεημοσύνη θεωρεῖται ὅτι ἐξασφαλίζουν μεγάλη ἀνταμοιβὴ καὶ θέση στὴν ἐπόμενη ζωὴ⁸⁰, ἐνῶ ὁποῖος δὲν προσφέρει ἐλεημοσύνη εἶναι σὰν νὰ ἀρνείται τὴν ἐπόμενη ζωὴ⁸¹ καὶ κατ' ἐπέκταση τὸν παράδεισο. Συνεπῶς, οἱ παραπάνω στίχοι προτρέπουν σὲ ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη κ.ἄ. πρὸς τοὺς φτωχοὺς.

Στὸ κορανικὸ κείμενο πραγματοποιεῖται ἄμεση σύνδεση τῆς ἐλεημοσύνης μὲ τὴν ἐξιλέωση τοῦ μουσουλμάνου γιὰ τὶς ἁμαρτίες τὶς ὁποῖες ἔχει διαπράξει. Συγκεκριμένα ἀναφέρεται ὅτι ὁποῖος πράττει ἐλεημοσύνη ἐξιλέωνεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες του⁸², ἐνῶ ἀναφέρεται μὲ κατηγορηματικὸ τρόπο ὅτι θὰ ἀποδοθεῖ ἔλεος σὲ ὅσους μουσουλμάνους προσφέρουν ἐλεημοσύνη⁸³. Αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς μπορεῖ νὰ ἐκληφθεῖ ὡς παραίνεση γιὰ τὴν ὑλοποίησις πράξεων ἐλεημοσύνης, οἱ ὁποῖες ἀναντίρρητα

---

103 (2013), σσ. 136-150.

76. Κοράνιο 2, 3· 2, 43.

77. Κοράνιο 2, 83.

78. Κοράνιο 2, 219.

79. Κοράνιο 22, 78· 31, 4· 73, 20.

80. Κοράνιο 11, 18· 27, 3· 57, 7.

81. Κοράνιο 41, 7.

82. Κοράνιο 5, 45.

83. Κοράνιο 7, 156.

εὐνοοῦν τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς φτωχοὺς, ἐνῶ δὲν πρέπει νὰ παραβλέπεται ὅτι δύναται νὰ λειτουργήσῃ καὶ ἐκβιαστικὰ γιὰ τοὺς πιστοὺς, προκειμένου νὰ προσφέρουν ἐλεημοσύνη στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἰδιαίτερη ἀναφορὰ γίνεται γιὰ τὴν παροχὴ ἐλεημοσύνης ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες. Συγκεκριμένα ἀναφέρεται ὅτι ἂν οἱ εἰδωλολάτρες ἀποδείξουν ὅτι μετανοοῦν καὶ προσφέρουν ἐλεημοσύνη, τότε πρέπει νὰ λογίζονται ὡς ἀδελφία στὴν πίστη⁸⁴. Ἀπὸ τοὺς συγκεκριμένους στίχους καθίσταται κατανοητὸ ὅτι εἶναι εὐπρόσδεκτη ἡ παροχὴ ἐλεημοσύνης ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πηγὴ ποῦ αὐτὴ προέρχεται. Ἄλλωστε ἡ ἐνσυναίσθηση τῆς κατάστασης τῶν φτωχῶν, ἡ παροχὴ ἀλληλεγγύης πρὸς αὐτοὺς καὶ ἡ ἐμφάνιση κοινωνικῆς συνοχῆς δὲν πρέπει νὰ συνδέονται μὲ τὸ ποιὸς ἄνθρωπος πραγματοποιεῖ τὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ μὲ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ τὴν πράξη.

Πολλὲς φορὲς γίνεται ἀναφορὰ στὸ μέγεθος τοῦ ποσοῦ τῆς ἐλεημοσύνης, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἂν πρέπει νὰ προσφέρεται ἔστω καὶ μία πολὺ μικρὴ βοήθεια ὡς ἐλεημοσύνη. Στὸ Κοράνιο σημειώνεται ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ποσὸ τῆς ἐλεημοσύνης ὁ Θεὸς θὰ προσφέρει στὸν πιστὸ τὴν ἀνταμοιβὴ γιὰ τὰ καλὰ του ἔργα⁸⁵. Συνεπῶς, ἡ προσφορὰ οἰκονομικῆς βοήθειας πρὸς τοὺς φτωχοὺς συνιστᾷ πράξη ἀλληλεγγύης καὶ ἐνσυναίσθησης ἀνεξαρτήτως τοῦ μεγέθους της.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν ἔχει σημαίνουσα ἠθικὴ διάσταση γιὰ κάθε μουσουλμάνο, καθὼς συνιστᾷ ἠθικὸ χρέος καὶ θὰ τύχει ἀνταμοιβῆς ἀπὸ τὸν Θεό⁸⁶. Ἡ ἐλεημοσύνη λειτουργεῖ ἐπίσης ὡς μέσο γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς εὐσέβειας. Συγκεκριμένα, προσφέροντας ὡς ἐλεημοσύνη ὅ,τι πῶς πολὺτιμο διαθέτει ὁ πιστός, διευκολύνεται ἡ διαδικασία νὰ πλησιάσῃ τὴν εὐσέβεια⁸⁷. Ὡς ἐκ τούτου, ὠθοῦνται οἱ πιστοὶ νὰ ἐκφράζουν τὴν ἐνσυναίσθηση, τὴν ἀλληλεγγύη κ.ἄ. πρὸς τοὺς φτωχοὺς μέσω τῆς παροχῆς ἐλεημοσύνης.

Ἐπιπροσθέτως, ἡ ἐλεημοσύνη συνδέεται μὲ τὴν διάσταση τοῦ δικαίου. Πῶς ἀναλυτικὰ, δίκαιος θεωρεῖται αὐτὸς ποῦ προσφέρει ὀρισμένο μέρος

84. Κοράνιο 9, 11-12.

85. Κοράνιο 9, 121.

86. Κοράνιο 2, 110.

87. Κοράνιο 3, 92.

ἀπὸ τὸν πλοῦτο τοῦ στοῦς φτωχοῦς, τὰ ὄρφανά, τοὺς ζητιάνους κ.ἄ.⁸⁸. Ἐπομένως, ὡς δίκαιος γίνεται ἀντιληπτὸς αὐτὸς ποὺ συμπεριφέρεται μὲ ἀλληλεγγύη, ἐνσυναίσθηση καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς ἀδύναμους οἰκονομικὰ συνανθρώπους τοῦ.

Στὸ κορανικὸ κείμενο στηλιτεύονται ὅσοι δαπανοῦν χρήματα σὲ φιλάνθρωπιες προκειμένου νὰ προσελκύσουν τὴν προσοχὴ τῶν ἀνθρώπων⁸⁹, ἐνῶ ἀποδοκιμάζεται μὲ ἔντονο τρόπο ἡ ἐλεημοσύνη/φιλάνθρωπία ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ φανερὸ τρόπο καὶ διάθεση γιὰ ἐπίδειξη. Παράλληλα καταγράφεται ἡ ἐκτίμηση ὅτι εἶναι σὲ γνώση τοῦ Θεοῦ κάθε φιλάνθρωπία ποὺ ὑλοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶναι προτιμότερη ἢ φιλάνθρωπία πρὸς τοὺς φτωχοῦς νὰ πραγματοποιεῖται ἐν κρυπτῷ, καθὼς ὁ Θεὸς θὰ ἀφαιρέσει κάποιες ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας. Σὲ κάθε περίπτωση, τὸ Κοράνιο προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ προσφέρουν ἐλεημοσύνη εἴτε φανερὰ εἴτε κρυφά⁹⁰, καθὼς αὐτὴ θὰ ἐπιστραφεῖ σὲ αὐτὸν ποὺ τὴν πράττει⁹¹. Συγχρόνως ἀναφέρεται ὅτι ὅσα χρήματα δαπανῶνται σὲ φιλάνθρωπία συνεισφέρουν στὸ καλὸ μας, καθὼς θὰ μᾶς ἀνταποδοθεῖ τὸ ἀντίστοιχο καλὸ καὶ δὲν θὰ ἀδικηθοῦμε⁹². Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο καλλιεργεῖται ἡ ἐνσυναίσθηση, ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ οἰκονομικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενεστέρους.

Τὸ Κοράνιο μέμφεται τὸ γεγονός ὅτι συχνὰ τὴν ἐλεημοσύνη ἀκολουθεῖ ἡ ὕβρις. Συγκεκριμένα, ὅταν τὴν ἐλεημοσύνη ἀκολουθεῖ ἡ ὕβρις, τότε εἶναι προτιμότερο νὰ εἰπωθεῖ μία καλὴ κουβέντα καὶ μία συγγνώμη. Συνεπῶς εἶναι καλύτερο οἱ πιστοὶ νὰ μὴν πράττουν τὴν ἐλεημοσύνη μὲ σαρκασμὸ καὶ ἐπιδιώκοντας ἀνταμοιβή⁹³. Αὐτοὶ οἱ στίχοι προτάσσουν τὴν ἐνσυναίσθηση, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ ἐναντι τῶν οἰκονομικὰ ἀδυνάμων.

Ἐπιπλέον, τὸ κορανικὸ κείμενο κατακρίνει ὅσους λησμονοῦν ἢ συνειδητὰ ξεχνοῦν νὰ προσφέρουν ἐλεημοσύνη, χαρακτηρίζοντάς τους ὡς ὑποκριτές, ἐνῶ ὑπερτονίζει ὅτι ἀλληλοπαρασύρονται προκειμένου νὰ

88. Κοράνιο 2,177-17, 26.

89. Κοράνιο 4, 36-39.

90. Κοράνιο 14, 31.

91. Κοράνιο 34, 39.

92. Κοράνιο 2, 270-274.

93. Κοράνιο 2, 263-264.

μὴν προσφέρουν ἐλεημοσύνη λησμονώντας τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς θὰ τοὺς λησμονήσει⁹⁴. Ἐπομένως, γιὰ μία ἀκόμη φορὰ συνδέεται ἡ παροχὴ ἐλεημοσύνης μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ καταστεῖ ἢ ὄχι ἀποδεκτὸς ὁ πιστὸς ἀπὸ τὸν Θεό.

Χρῆζει ἰδιαίτερης ἀναφορᾶς ὅτι στὸ Κοράνιο ἀντιμετωπίζονται μὲ ἀρνητικὸ τρόπο ὅσοι ἀποδοκιμάζουν τὴν ἐλεημοσύνη ἢ δὲν ὑλοποιοῦν κάποια μορφή ἐλεημοσύνης. Εἰδικώτερα ἀναφέρεται ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀποδοκιμάζουν ὅσους προσφέρουν ἐλεύθερα τὴν ἐλεημοσύνη τους καὶ ὅσοι δὲν καταφέρνουν νὰ προσφέρουν κάποια ἐλεημοσύνη ὁ Θεὸς θὰ τοὺς προσφέρει τὸν χλευασμὸ του καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσει σὲ τρομερὰ βασανιστήρια⁹⁵. Οὐσιαστικὰ αὐτὸς ὁ στίχος λειτουργεῖ ἐκβιαστικὰ καὶ ἐκφοβιστικὰ γιὰ τοὺς πιστοὺς, καθὼς τοὺς ἐξαναγκάζει νὰ πράξουν ἐλεημοσύνη προκειμένου νὰ ἀποφύγουν σοβαρὰ δεινά.

Στὸ κορανικὸ κείμενο συνδέεται ἡ φιλάνθρωπια μὲ τὴν ἀσθένεια, καθὼς τονίζεται ὅτι ἡ ὑπαρξὴ ἀσθένειας πρέπει νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὴ διενέργεια κάποιας φιλάνθρωπιας⁹⁶. Αὐτὴ ἡ διαδικασία ἐν τέλει καθίσταται ὠφέλιμη γιὰ τοὺς φτωχοὺς, καθὼς αὐτοὶ ἀπολαμβάνουν τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ τῶν συνανθρώπων τους ποὺ ἀντιμετωπίζουν κάποια ἀσθένεια.

Ἰδιαίτερης μελέτης χρῆζουν οἱ κορανικοὶ στίχοι ποὺ ἐστιάζουν στὶς δαπάνες, τὶς ὁποῖες πραγματοποιοῦν οἱ πιστοὶ γιὰ τὰ ὀρφανὰ παιδιά, τοὺς ξένους καὶ εὐρύτερα γιὰ ὅσους ἀνθρώπους διαβιοῦν ὑπὸ δυσχερῆ οἰκονομικὴ θέση. Συγκεκριμένα ἀναφέρεται ὅτι τὶς συγκεκριμένες δαπάνες τὶς γνωρίζει ὁ Θεὸς⁹⁷ καὶ αὐτὲς θὰ εὐλογηθοῦν στὸ πολλαπλάσιο⁹⁸, καθὼς ὁ Θεὸς εὐαρεστεῖται μὲ τὶς φιλάνθρωπιες. Ἐπίσης τονίζεται ἐμφατικὰ ὅτι οἱ φιλάνθρωποι ἔχουν ὡς ἀνταμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἀπουσία λύπης καὶ φόβου⁹⁹. Ἐπομένως, τὸ Κοράνιο ὠθεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ ἐμφανίζουν ἐνσυναίσθηση, ἀλληλεγγύη καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ ἔναντι τῶν φτωχῶν.

94. Κοράνιο 9, 67.

95. Κοράνιο 9, 79.

96. Κοράνιο 2, 196· 23, 4-6.

97. Κοράνιο 2, 215· 17, 28.

98. Κοράνιο 30, 38-39

99. Κοράνιο 2, 275-277.

Δέν εἶναι σπάνιο τὸ φαινόμενο οἱ φιλανθρωπίες καὶ οἱ πράξεις ἐλεημοσύνης νὰ ὑλοποιοῦνται μὲ χρήματα ποὺ δέν κερδήθηκαν μὲ τίμιο τρόπο ἢ μὲ εὐτελῆ καὶ ἄχρηστα ὑλικά ἀγαθὰ χωρὶς καμμία ἀξία. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο εἶναι διαχρονικό· γι' αὐτὸ στὸ Κοράνιο σημειώνεται ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νὰ προσφέρεται ἀπὸ τὰ πλούτη ποὺ κερδήθηκαν μὲ τίμιο τρόπο, ἀπορρίπτοντας τὴν ἐλεημοσύνη, ἢ ὅποια πραγματοποιεῖται μὲ προῖον παράνομου ἢ ἀδικου πλουτισμοῦ. Συγχρόνως τονίζεται ὅτι ὡς ἐλεημοσύνη δέν θὰ πρέπει νὰ προσφέρονται εὐτελῆ ἢ ἄχρηστα ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ὁ δωρητὴς τους δέν θὰ τὰ ἀποδέχονταν ὡς δῶρα¹⁰⁰. Τὰ παραπάνω προτάσσουν τὴν ἐνσυναίσθηση, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ πρὸς τοὺς φτωχοὺς μὲ τὸν ἀπαιτούμενο σεβασμὸ πρὸς τὸ πρόσωπό τους.

Ἀποτελεῖ κρίσιμο ζήτημα ποιὸς πρέπει νὰ καθίσταται ἀποδέκτης τῆς ἐλεημοσύνης, καθὼς συχνὰ ἐκφράζεται ἡ ἐκτίμηση ὅτι τὴν ἐλεημοσύνη τὴν ἐπιδιώκουν καὶ ἄνθρωποι ποὺ δέν τὴν ἔχουν πραγματικὴ ἀνάγκη. Στὸ Κοράνιο καθίσταται σαφές ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη ἀφορᾷ τοὺς φτωχοὺς, τοὺς ἀπόρους, ὅσους βρίσκονται σὲ ἀνάγκη, τοὺς χαμηλόμισθους ἐργάτες, ὅσους ἔχουν χρέη καὶ τοὺς κρατουμένους¹⁰¹. Παρ' ὅλα αὐτά, ὀρισμένοι ἄνθρωποι ἀρνοῦνται κάθε μορφὴ ἐλεημοσύνης, μολοντί ἔχουν οἰκονομικὴ ἀνάγκη. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, στὸ Κοράνιο προτρέπονται οἱ φτωχοὶ νὰ ἀποδέχονται τὴν ἐλεημοσύνη καὶ νὰ προσεύχονται γιὰ ὅσους τοὺς τὴν προσφέρουν, διότι ὁ Θεὸς ἔχει σὲ ἐκτίμηση τὴν ἐλεημοσύνη καὶ ἐπιδεικνύει ἔλεος¹⁰². Τοιοῦτοτρόπως, ἡ ἐλεημοσύνη θὰ ἀποκτήσει τὴν πραγματικὴ της διάσταση, ἢ ὅποια εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐνσυναίσθηση, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν ἐνδυνάμωση τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενέστερους ἀνθρώπους.

Καταληκτικά, συμπεραίνεται ὅτι τὸ κείμενο τοῦ Κορανίου προτρέπει τοὺς πιστοὺς σὲ ἐλεημοσύνη πρὸς ἀνακούφιση τῶν οἰκονομικὰ ἀδυνάτων, ἢ ὅποια θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιεῖται μὲ σεβασμὸ καὶ χωρὶς καμμία διάθεση ἐπίδειξης ἀπὸ τὸν ἐλεήμονα. Ταυτόχρονα ἀποδοκιμάζεται ἡ παροχὴ ἐλεημοσύνης ποὺ προέρχεται ἀπὸ παράνομο πλοῦτο ἢ πραγματοποιεῖται μὲ εὐτελῆ ὑλικά.

100. Κοράνιο 2, 267.

101. Κοράνιο 9, 60.

102. Κοράνιο 9, 103-104.

Συμπεράσματα

Ἀπὸ τὴ διερεύνηση τῶν κειμένων τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ Κορανίου ἀναφορικὰ μὲ τὸ μείζον ζήτημα τῆς φτώχειας, προέκυψαν ξεκάθαρα σημεῖα σύγκλισης καὶ ἀπόκλισης μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, τὰ ὑπὸ μελέτη κείμενα συγκλίνουν στὴν παροχὴ οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης πρὸς τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενεστεροὺς, ἢ ὅποια θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιεῖται μὲ σεβασμὸ πρὸς αὐτὸν ποὺ τὴ λαμβάνει καὶ χωρὶς ὑπερηφάνεια, ἐπίδειξη καὶ ἔπαρση ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὴν πράττει.

Τὰ δύο κείμενα ἐπίσης συγκλίνουν στὸ ὅτι τὸ μέγεθος τῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης θὰ πρέπει νὰ κινεῖται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν πραγματικῶν οἰκονομικῶν δυνατοτήτων τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἐνῶ παράλληλα ἐπιδοκιμάζεται ἔντονα ἀκόμη καὶ ἡ μικρὴ οἰκονομικὴ συνεισφορά, ἢ ὅποια πραγματοποιεῖται μὲ ἀγαθὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ κίνητρα.

Τὸ σημαντικώτερο σημεῖο ἀπόκλισης ἀποτελεῖ ἡ ὑποχρεωτικότητα στὴν παροχὴ ἐλεημοσύνης ποὺ προτάσσει τὸ Κοράνιο, ἐνῶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο στὸ κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὁποῖο παρέχει τὸ αὐτεξούσιο στὸν πιστὸ γιὰ τὸ πῶς θὰ λειτουργήσῃ σὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Χρῆζει ἰδιαίτερης ἀναφορᾶς τὸ ὅτι τὸ κορανικὸ κείμενο συνδέει τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν φτωχῶν μὲ τὴν ἀπουσία λύπης, φόβου καὶ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ παραδείσου, ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ἐπαινεῖται ἡ ἐλεημοσύνη ὡς πράξη, ἀλλὰ δὲν ἀναδεικνύεται σὲ ἀναγκαῖα προϋπόθεση καὶ μέσο γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς σωτηρίας.

Ἀξιωμαθὲν εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι στὸ κείμενο τοῦ Κορανίου ἡ ἐλεημοσύνη καθίσταται ἀντιληπτὴ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις ὡς μέσο ἐξιλέωσης γιὰ τὴ διάπραξη καταδικαστέων πράξεων, ἐνῶ δὲν ὑφίσταται καμμία ἀντίστοιχη ἀναφορά, ἀλλὰ οὔτε ἀποχρῶσα ἔνδειξη τέτοιου εἴδους σύνδεσης στὸ κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἐν κατακλείδι, ὑφίστανται ὀρισμένα σημεῖα σύγκλισης, ἀλλὰ καὶ ἀπόκλισης στὸ ζήτημα τῆς φτώχειας ἀνάμεσα στὰ κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ Κορανίου, τὰ ὅποια θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν ἓνα ἐφαλτήριο γιὰ τὴ διενέργεια ἐνὸς διαπολιτισμικοῦ διαλόγου μὲ τὸ ἀντίστοιχο θέμα ἀνάμεσα στὸν χριστιανισμὸ καὶ στὸν ἰσλαμισμό, τὸ ὁποῖο εἶναι μείζον στὴν ἐποχὴ μας. Σκοπὸς τοῦ διαλόγου ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ λήψη μέτρων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καὶ τὴν ἀνακούφιση τῆς φτώχειας σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο.

SUMMARY

The intercultural view of poverty in the New Testament and the Koran

By G. Kadigiannopoulos, *PhD, PostDoc Researcher*
University of Patras

In the modern era, there exists a multitude of important problems. Throughout the ages, one of these problems has been poverty. In recent years, the rapid deterioration of poverty has led to a spiral increase in the number of people living below the poverty limit worldwide. This reasonably begs the question of how the issue of poverty is approached from a theological standpoint in the predominant texts of the world's most popular religions, Christianity and Islam.

The aim of the article is to investigate, using the method of quality content analysis, how the issues of poverty and support of the financially weak are approached in the texts of the New Testament and the Koran, as well as to identify if there are points of convergence or divergence between them.

This investigation led to the conclusion that the texts of the New Testament and the Koran invariably converge in the view that the financially weak should be approached positively and supported as far as possible. In addition, both texts concur on the fact that it is absolutely necessary to financially support these people in a respectful way.

At the same time, the two texts diverge in terms of the obligatory aspect attributed to the supply of financial support to the poor by the Koran, as well as in terms of its treatment of charity as a means of expiating one's sins and entering heaven. No corresponding considerations are to be found in the text of the New Testament.